

Бојка Ђукановић, АПОТЕОЗА ЦРНОЈ ГОРИ.
ЛОРД ТЕНИСОН И ПРЕМИЈЕР ГЛЕДСТОН О ЦРНОЈ ГОРИ,
Филозофски факултет, Никшић 2008.

Недавно је из штампе изашла књига проф. др Бојке Ђукановић *Апотеоза Црној Гори. Лорд Тенисон и премијер Гледстон о Црној Гори* у издању Филозофског факултета у Никшићу. Као што се из самог наслова може видјети Црна Гора је имала изузетну част да у последњим деценијама XIX вијека буде слављена у стиховима водећег енглеског пјесника славног викторијанског доба – Алфреда Тенисона (1809-1898). Тенисонов сонет *Монтенегро* написан је у марту 1877, а први пут је објављен у мајској свесци лондонског часописа „The Nineteenth Century“ из 1877. У истом броју овог лондонског часописа, као „коментар“ Тенисоновој пјесми, чувени британски политичар, премијер и публициста Вилијам Гледстон (1809-1898), објављује обимну историјску студију о Црној Гори. Пјесников унук, Чарлс Тенисон, каже да је појава сонета о Црној Гори резултат разговора које је Тенисон водио са Гледстоном и његовим сарадником у „источној кампањи“ Џоном Брајтном.

Гледстонова студија о Црној Гори први пут је објављена у преводу на српски језик у часопису „Српска зора“ 1878. у преводу Николе Јовановића-Американца, а у Црној Гори први

је приказао Данило Тунгуз-Перовић у свом раду *В. Ј. Гледстон о Црној Гори и Црногорцима* објављеном у часопису „Записи“ 1930. Иако је сонет написан и објављен 1877, а исте године га је Љубомир Ненадовић превео и објавио два пута, у Црној Гори је објављен тек 1893. у часопису „Просвјета“, захваљујући напору тадашњег уредника овог гласила Јована Сундечића. Тенисонова ода Црној Гори (и Црногорцима) превођена је код нас више пута и у више различитих верзија од стране више преводаца (Ненадовић, Мијатовић, Марамбо, Богдановић, Ђукић, Недић и др.). Превод Тенисоновог сонета проф. др Бојке Ђукановић у овој књизи може се сматрати деветим (и веома успјешним).

Тенисонов сонет и Гледстонова „апотеоза“ Црној Гори објављени су у жеку велике кризе на Истоку (1875-1878), чији је активни учесник била и Црна Гора. Области Босне и Херцеговине налазиле су се у сталном устаничком превирању које се јавило као последица сељачке борбе против феудалних намета и тежњи за освајање земље, захтјева грађанства за правном сигурношћу и слободом пословања и утицаја који су долазили из сусједних Србије и Црне Горе и ко-

ји су повезивали ове покрете у један општи национални покрет за ослобођење од турске власти. Док је Босна тражила ослонац у Србији, Херцеговина је била у додиру с Црном Гором. Престиж црногорског књаза Николе био је тако велики да је његова ријеч у Херцеговини била пресудна. Подстакнути узнемирујућим гласинама о могућој аустроугарској окупацији Херцеговине, херцеговачки племенски главари одлучили су се у фебруару 1874. на дизање буне. У лето 1874. у условима општег превирања и хајдучије формирало се вођство устанка које се, убрзо, у јесен 1874. обратило Цетињу с молбом за подршку. Покољ Црногораца који је улиједио у сукобу с Турцима у Подгорици у октобру 1874. распалио је устаничку атмосферу. Отпочела су бјежања у шуму и доњијета је одлука за покретање устанка на прољеће 1875. Вође устаничких припрема повукли су се пред турским потјерама на црногорску територију, гдје су израдили план предстојећег устанка. Књаз Никола, стишавајући устанике истовремено им је обећао и помоћ на прољеће 1875. Банкротство Турске у јесен 1875. запечатило је неуспјех турске финансијске реформе управо у вријеме када је незадовољство хришћана већ било прерасло у отворену буну у Херцеговини (9. VII 1875). Наредне године у Бугарској избија устанак, а у рат са Турском улазе Црна Гора и Србија. Црна Гора је блиставе стране своје војне историје употпунила побједама на Вучјем Долу (јула 1876) и на Фундини (августа 1876), чиме је значајно подигла свој углед међу јужнословенским народима и најавила успјешно ратовање у будућим акцијама, што ће бити на крају заокружено и добијањем међународ-

ног признања државне независности на Берлинском конгресу 1878.

Велике силе које су биле ангажоване у овој кризи настојале су да сходно својим интересима из кризе извуку што више користи за себе. Највећи заштитник Турске међу великим силама, у то вријеме, била је Велика Британија. У Турској је Велика Британија имала јаке економске позиције и интересе. Ова држава јој је такође била потребна и као брана продору Русије на Балкан и због позиција које је требало одбранили у источном Средоземљу и на Блиском истоку. У својој туркофилској и антисловенској политици Велика Британија је са страхом гледала на ослободилачке покрете јужнословенских народа, сматрајући их повољним оружјем у рукама Русије којим ће се ова сила користити у настојању да се пробије на Средоземно море. Британски политичар (у три наврата био је министар финансија и у два наврата предсједник владе) и писац Бенџамин Дизраели (1804-1881) је, као предсједник Владе Велике Британије, сву одговорност за распламсавање борбе на Балкану 1876. бацио на Србију, изражавајући наду да ће Турци поново овладати Београдом. Међутим, покољи у Бугарској и убиство француског и њемачког конзула у Солуну 1876. подигли су британско јавно мњење против Турске. Овом расположењу је значајно допринио управо Гледстон, који се као вођа опозиције снажно супротстављао Дизраелијевој туркофилској политици. Истовремено је чинио све да се објелодане извјештаји о злодјелима почињеним од стране Турске над побуњеним хришћанима на Балкану.

Бранећи своје интересе Велика Британија се енергично супротста-

вила одредбама Санстефанског мира (март 1878). У споразуму са Аустро-угарском велике силе су натјерале Русију да се руско-турски односи регулишу и потврде новим мировним уговором што ће бити и урађено Берлинским конгресом (јун-јул 1878).

У свом настојању да се избори за другачије рјешење „Источног питања“, Гледстон, који ће 1880. наслиједити Дизраелија на мјесту председника Владе, служио се свим средствима пропаганде. Својим ватреним говорима у парламенту и ван њега, као и у приватним разговорима, Гледстон је остављао снажан утисак не само на истомишљенике и пријатеље, већ и на политичке противнике. Такви сусрети и дружења резултирали су, између осталог, појавом Тенисоновог сонета и Гледстонове „апотеозе“ тј. историјске студије о Црној Гори.

Иако Гледстон никада није посјетио Црну Гору свој коментар о Црној Гори замислио је као подробан и сликовит преглед историје Црне Горе од XIV вијека до његових дана. Јасно је да Гледстон није могао дати потпуни историјски приказ историје Црне Горе што је и он нагласио на првој страници свог рукописа: „...немогуће је изложити и најнепобитније чињенице из историје Монтенегра (или Црне Горе, како се то каже на њеном словенском језику) а да се код читаоца не зачне сумња у фантастично, а скоро све су фантастичне, да се не зачне неодољива сумња у претјеривање

или бајковитост.“ Ипак, у свом приказу Црне Горе Гледстон је настојао да се дотакне најзначајнијих догађаја из њене историје, ратова, сталних борби за опстанак на љутом камену, обичаја, културних и правних зачетака једног материјално сиромашног друштва. Наравно, посебну тежину Гледстоново дјело добија када се има у виду вријеме када је настало као што је и ауторка ове књиге закључила, њу и не треба гледати као егзактну историју Црне Горе „...већ као својеврстан историјски споменик настојању да се једном племенитом народу признају његова права и постојање.“

Све у свему, изузетно је вриједан и значајан подухват проф. др Бојке Ђукановић да стручној и лаичкој публици приближи ово свједочанство једног бурног времена, али и моћи духа, дајући у својој књизи оригинале сонета и „апотеозе“ и њихове одличне преводе, тако да ова књига има и документарну вриједност. Такође, иако проф. др Бојка Ђукановић није историчар по струци, за похвалу су и вриједне пажње њене кратке опсервације о значају и развоју „Источне кризе“ и „Источног питања“ и британске улоге у њима, као и прецизни биографски подаци о значајним личностима тога доба. Тиме ова књига добија још више на вриједности и значају и као таква сигурно ће наћи пут до свих истинских поштовалаца добре књиге, историјске истине, снаге духа и љепоте поезије.

Мр Ненад Перошевић